ZELENA ASOCIJACIJA

Smanjenje otpada u lokalnim zajednicama Srbije

Predlog programa Zelene asocijacije Srbije

Istraživačka i edukativna brošura za građane, škole i lokalne partnere. Prevencija nastanka otpada, razdvajanje, kompostiranje i ponovna upotreba.

Novembar 2026. • Predložene aktivnosti predstavljaju programski okvir za dalju razradu.

Zašto je potreban drugačiji pristup

Kvalitetno upravljanje otpadom počinje pre nego što proizvod završi u kanti. Potrebno je sprečiti nepotrebnu potrošnju, produžiti vek proizvoda i omogućiti da se materijali koji ipak postanu otpad odvojeno sakupe i obrade. Evropski model zero waste povezuje ove korake sa lokalnom infrastrukturom i odgovornošću zajednice. [3, 4]

Podaci za Srbiju

Pokazatelj za 2024. godinu	Vrednost
Nastali komunalni otpad	3,04 miliona tona
Prosečan obuhvat prikupljanja otpada	88,1%
Stepen reciklaže komunalnog otpada	18,4%
Udeo biorazgradivog otpada u sastavu	48,7%

Izvor: Agencija za zaštitu životne sredine, izveštaj za period 2011–2024, tabela 10 i odeljak o komunalnom otpadu. Izveštaje za 2024. dostavilo je 97 JKP; za lokalne samouprave bez podataka primenjene su procene. [1]

Ovi nalazi upućuju na dva prioriteta: proširenje dostupnosti usluge i izdvajanje biootpada. Nacionalni prosek ne pokazuje stanje u pojedinačnoj opštini; zato je za svaki lokalni program potrebno posebno početno merenje.

Šta pokazuje evropsko iskustvo

Turistička organizacija Ljubljane, pozivajući se na VOKA SNAGA, navodi da je grad 2023. odvojeno sakupio 69,9% otpada. To je stopa odvojenog sakupljanja, koja se ne sme izjednačiti sa stopom reciklaže Srbije. Primer pokazuje značaj dugoročnog razvoja sistema, ali ne dokazuje da je isti rezultat moguć u Srbiji u istom roku. [5]

Osnova za lokalni program

Nacionalni Program upravljanja otpadom 2022–2031 daje okvir za razvoj regionalnih sistema, primarnu separaciju i potrebnu infrastrukturu. Uloga predložene inicijative jeste da taj pravac približi građanima kroz konkretne lokalne dogovore i proverljive rezultate. [2]

Razdvajanje koje ima nastavak

Kanta za reciklažu ima smisla kada postoji dogovoren odvoz, poznat primalac i evidencija o preuzetom materijalu. Pre početka kampanje treba potvrditi koje frakcije lokalni sistem stvarno prihvata. Uputstvo na posudi važnije je od njene boje, jer se boje i pravila razlikuju među sredinama.

Tok materijala	Praktično uputstvo
Papir i karton	Odvojiti suvo i bez ostataka hrane; kutije spljoštiti. Zaprljan papir ne dodavati čistom papiru.
Plastična i metalna ambalaža	Isprazniti i pripremiti prema pravilima primaoca. Ne prihvata se svaka vrsta plastike u svakom sistemu.
Staklena ambalaža	Odvajati prema lokalnom uputstvu. Keramiku, ogledala i sijalice ne mešati sa flašama i teglama.
Biootpad	Odvajati samo ako je obezbeđeno kompostiranje ili drugi odgovarajući tretman.
Preostali otpad	Ono što nije moguće sprečiti, ponovo upotrebiti ili izdvojiti kroz dostupne tokove.

Od vrata do vrata i u stambenim zgradama

Za kuće se predlaže provera mogućnosti preuzimanja na adresi. Za zgrade je praktičnije zajedničko mesto sa jasno obeleženim posudama, pristupom za vozilo i dogovorenom osobom za prijavu problema. Raspored odvoza treba prilagoditi stvarnoj popunjenosti i higijenskim uslovima.

Posebni tokovi zahtevaju poseban dogovor

Baterije, električni uređaji, hemikalije i drugi potencijalno opasni materijali ne ubacuju se u ambalažni tok. Pre predaje proveriti ovlašćenje i uslove primaoca. Za kabasti otpad ugovoriti termin preuzimanja; ostavljanje pored kontejnera nije organizovano sakupljanje.

Predlog za lokalne partnere: objaviti jednu ažurnu mapu mesta za predaju, vrste prihvaćenog otpada, radno vreme i kontakt za prijavu prepunjenih posuda. Ne postavljati posude bez prethodno obezbeđenog pražnjenja.

Manje bacanja hrane i bolje kompostiranje

Sprečavanje bacanja hrane treba da prethodi njenom tretmanu kao otpada. Za domaćinstva to znači planiranje obroka, kupovinu prema spisku, pravilno čuvanje i korišćenje namirnica koje su već otvorene. U školama i ugostiteljstvu treba prvo izmeriti koliko hrane ostaje i u kom delu procesa nastaju gubici.

Predlog za domaćinstva

Tokom jedne sedmice beležite hranu koju bacate i razlog bacanja. Sledeće sedmice prilagodite nabavku: manje pakovanje, manji broj porcija ili zamrzavanje viška kada je to prikladno. Cilj je promena navike koja se može ponoviti, bez dodatne nepotrebne kupovine opreme.

Kućno kompostiranje

U odgovarajućem dvorišnom komposteru mogu se koristiti biljni ostaci iz kuhinje, talog kafe, čaj bez plastičnih kesica, suvo lišće i usitnjeni biljni materijal. Vlažne ostatke treba mešati sa suvim materijalom i obezbediti vazduh. Za početnički kućni sistem izbegavati meso, ribu, mlečne proizvode, masnoće i izmet kućnih ljubimaca.

Neprijatan miris ili pojava štetočina traže korekciju sadržaja i održavanja. Vreme sazrevanja zavisi od uslova; kompost se ne proglašava gotovim prema unapred obećanom roku.

Zajedničko sakupljanje biootpada

U zgradama i školama pilot može početi tek kada su određeni odgovorna osoba, prihvatljive sirovine, čišćenje posuda i primalac. Pravila industrijskog tretmana mogu se razlikovati od kućnog kompostiranja. Ambalažu označenu kao kompostabilna uključiti samo ako je konkretno postrojenje prihvata.

Predlog radionice Zelene asocijacije Srbije

Radionica od 60 minuta: pregled sedmične evidencije hrane, demonstracija pripreme biljnog biootpada i dogovor o jednoj promeni navike. Posle mesec dana učesnici porede rezultate. Javnosti se prikazuju zbirni podaci, bez objavljivanja pojedinačnih navika domaćinstava.

Odvojeno sakupljanje organske frakcije ima važno mesto u evropskom modelu lokalnih sistema bez otpada. Izbor tehnologije i kapaciteta mora pratiti kvalitet sirovine i lokalne uslove. [3, 4]

Produžiti vek proizvoda

Predmet koji nekome više nije potreban može ostati u upotrebi kroz popravku, razmenu ili poklanjanje. Predlog za Zelenu asocijaciju Srbije jeste da takve mogućnosti učini vidljivim kroz lokalne događaje i jasna pravila predaje.

Razmena i popravka u zajednici

Početi događajem za razmenu knjiga, odeće ili manjih kućnih predmeta. Unapred navesti šta se prihvata: čisto, kompletno i upotrebljivo. Organizator treba da predvidi šta će se dogoditi sa predmetima koji ne pronađu novog korisnika. Ne preuzimati neispravnu električnu opremu bez odgovarajućeg stručnog i organizacionog rešenja.

Radionice popravke mogu povezati građane sa lokalnim zanatlijama. Električne popravke prepustiti kvalifikovanim osobama. Centar ponovne upotrebe predstavlja narednu mogućnost, tek nakon provere prostora, tražnje, odgovornosti, troškova i načina rada.

Obrazovanje koje prati dostupnu uslugu

Školska aktivnost treba da poveže potrošnju sa nastankom otpada. Učenici mogu pratiti potrošnju papira, razmeniti udžbenike ili predložiti manje jednokratne ambalaže na događajima. Ne treba donositi opasan otpad u učionice niti organizovati ručno sortiranje mešanog otpada sa decom.

Za stanare je korisnije kratko uputstvo sa fotografijama prihvaćene ambalaže nego opšta poruka o zaštiti prirode. Materijal treba da bude čitljiv i dostupan osobama koje ne koriste internet. Za škole je potrebno dogovoriti saradnju i način uključivanja roditelja.

Predlog komunikacije

Trenutak	Poruka i dokaz
Pre početka	Šta se odvaja, gde se predaje i ko preuzima materijal.
Tokom programa	Odgovori na najčešće greške i obaveštenja o promenama odvoza.
Na kraju ciklusa	Izmerene količine, prihvaćeni materijal i problemi koje treba rešiti.

Uspeh se ne meri samo brojem podeljenih brošura. Treba proveriti da li učesnici razumeju uputstvo, koriste uslugu i nastavljaju sa novim navikama.

Pilot u jednoj lokalnoj zajednici

Predlaže se dvanaestomesečni pilot u jednoj ograničenoj zoni. Ilustrativni obuhvat je 100–200 domaćinstava i jedna škola, uz prilagođavanje raspoloživom budžetu i usluzi sakupljanja. To je predlog obima, a ne potvrđen broj učesnika ili sklopljeno partnerstvo.

Period	Zadatak	Proverljiv rezultat
Meseci 1–2	Mapiranje usluge i početno merenje	Početni podaci, odabrana zona, pisani dogovor sa primaocem.
Meseci 3–4	Obuka i postavljanje oznaka	Uputstva, raspored preuzimanja i dostupne posude.
Meseci 5–9	Sakupljanje i podrška učesnicima	Mesečne evidencije količina, nečistoća i reklamacija.
Meseci 10–11	Provera navika i troškova	Ponovljeno merenje i poređenje sa početnim stanjem.
Mesec 12	Javni izveštaj i odluka o nastavku	Rezultati, ograničenja i obrazložen predlog proširenja.

Predložena podela odgovornosti

Zelena asocijacija Srbije može koordinisati edukaciju, uključivanje građana i objedinjavanje izveštaja. Lokalna samouprava treba da razmotri javne lokacije i uklapanje u lokalni plan. Komunalno preduzeće ili drugi odgovarajući operater definiše preuzimanje, kvalitet i dokumentaciju. Škola i stambena zajednica određuju svoje kontakt osobe.

Sve uloge treba potvrditi dogovorom pre početka. Organizacija civilnog društva ne preuzima automatski ulogu sakupljača ili obrađivača otpada. Navedeni akteri su predloženi partneri, bez tvrdnje da su prihvatili saradnju.

Uslovi za pokretanje

Pre uključivanja građana proveriti: gde materijal završava, ko snosi trošak, kako se meri masa i šta se radi kada je posuda puna ili sadržaj neodgovarajući. Ako jedna karika nedostaje, početak odvojenog sakupljanja treba prilagoditi raspoloživom rešenju.

Pilot treba da uključi i domaćinstva kojima su prepreka prostor, kretanje ili pristup informacijama. Podrška mora biti praktična i dostupna, uz poštovanje privatnosti učesnika.

Rezultati koji se mogu proveriti

Za pilot se predlažu početni radni ciljevi: najmanje 70% uključenih domaćinstava aktivno u poslednjem mesecu i 10% manje preostalog otpada po učesniku u uporedivom periodu. Ove vrednosti nisu prognoza niti nacionalni standard; potvrđuju se ili koriguju nakon početnog merenja i provere kapaciteta.

Pokazatelj	Kako se proverava
Preostali otpad	Kilogrami po učesniku mesečno; ista zona i uporediv period.
Odvojeno sakupljanje	Kilogrami po frakciji, uz potvrdu primaoca o preuzimanju.
Kvalitet materijala	Masa nečistoća u kontrolnom uzorku u odnosu na masu uzorka.
Ponovna upotreba	Broj i, gde je moguće, masa predmeta koji su dobili korisnika.
Učešće domaćinstava	Aktivna domaćinstva u odnosu na ukupan broj uključenih.
Trošak usluge	Ukupni troškovi pilota, po domaćinstvu i po toni preuzete frakcije.

Odvojeno sakupljeno nije isto što i reciklirano. U izveštaju prikazati odbijene količine i gubitke kada su podaci dostupni. Rast sakupljene mase može značiti bolje obuhvatanje, a ne manje nastalog otpada. Promene broja učesnika i sezonske razlike treba objasniti.

Finansijski okvir

Budžet treba zasnovati na lokalnim ponudama za posude i oznake, transport i tretman, obuku, koordinaciju, merenje i održavanje. Troškove pokretanja prikazati odvojeno od godišnjih troškova rada. Prihod od sekundarnih sirovina ne pretpostavljati kao dovoljan za finansiranje celog sistema.

Moguće izvore finansiranja proveriti kroz lokalne programe, odgovarajuće konkurse, donacije i dogovor sa relevantnim operaterima. Svaki izvor treba potvrditi pre preuzimanja obaveza. Sponzorstvo treba objaviti uz jasnu namenu sredstava.

Kada proširiti program

Proširenje ima smisla kada su odvoz i tretman stabilni, kvalitet materijala prihvatljiv, a troškovi obrazloženi. Završni izveštaj treba da pokaže i neuspele korake. Na toj osnovi partneri mogu odlučiti da li da povećaju obuhvat ili prvo poprave postojeću uslugu.

Osnova za dalje planiranje

Istraživanje je zasnovano na javnim dokumentima i evropskim primerima dostupnim 16. novembra 2026. godine. Nije sprovedeno terensko merenje niti revizija lokalne infrastrukture. Brošura je informativni programski predlog, namenjen daljoj razradi sa lokalnim partnerima.

[1] Agencija za zaštitu životne sredine. Upravljanje otpadom u Republici Srbiji u periodu 2011–2024. godine. Posebno tabela 10 i str. 9–10.

Otvori izvor 1

[2] Vlada Republike Srbije. (2022). Program upravljanja otpadom u Republici Srbiji za period 2022–2031. godine. Službeni glasnik RS, 12/2022.

Otvori izvor 2

[3] Zero Waste Europe. (2020). The Zero Waste Masterplan. Okvir prevencije, ponovne upotrebe i odvojenog sakupljanja.

Otvori izvor 3

[4] Zero Waste Cities. (2022). The Zero Waste Cities model. Praktični koraci razvoja lokalnog sistema.

Otvori izvor 4

[5] Ljubljana Tourism. Responsible Waste Management. Podatak o odvojenom sakupljanju za 2023. godinu.

Otvori izvor 5

Odnos prema priloženom dokumentu

Priča o ZW Starom gradu korišćena je kao tematski uzor za redosled oblasti. Projekcije, najavljene aktivnosti, stare brojke i navodi o partnerstvima iz tog materijala nisu preuzeti kao potvrđeni rezultati. Novi tekst je prilagođen nacionalnom obuhvatu i predloženoj ulozi Zelene asocijacije Srbije.

Formalno članstvo u mrežama ili sertifikacija zero waste statusa ne proizlaze iz ove brošure. Nisu dodavani nepotvrđeni projekti, kontakti, sponzori ni izjave organizacije.

Vizuelni materijal: logo je dostavljen od strane korisnika. Ilustracije su kreirane uz pomoć veštačke inteligencije i prikazuju konceptualne scene, a ne fotografije sprovedenih aktivnosti. Boje posuda na ilustracijama nisu uputstvo za lokalno razvrstavanje.